

RECENZÍÓK

Cikkismertetés: Az egészség egyenlőtlenségek társadalmi háttere a szlovákiai roma populációban

Article review: The social backgrounds of health inequalities in the Slovak Roma population

Ismertető: [Kerekes-Jónás Tímea](#)

Doi: [10.58701/mej.18212](https://doi.org/10.58701/mej.18212)

Ismertetett cikk: Belak, A., Van Dijk, J. P., & Reijneveld, S. A. (2024). Social mechanisms behind the poor health of marginalized Roma: Novel insights and implications from four ethnographic studies in Slovakia. *Social Science & Medicine*, 360, 117322. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2024.117322>

Kulcsszavak: marginalizált romák; etnikai egészség egyenlőtlenségek; az egészséget befolyásoló társadalmi tényezők; rasszizmus; egészségügy; Szlovákia

Keywords: *marginalized Roma; ethnic health inequalities; social determinants of health; racism; healthcare; Slovakia*

Az ismertetett cikk az egészség egyenlőtlenségeket és a romák egészségügyi ellátáshoz való hozzáféréseinek akadályait vizsgálja, különösen a szegregált roma közösségekben. A cikk három fő részre tagolódik. Az első részben a kutatás célját és elméleti hátterét mutatják be a szerzők. A második részben részletezik a négy szlovákiai roma közösségben végzett etnográfiai kutatásokat. A harmadik rész a kutatás eredményeit és azok tudományos jelentőségét tárgyalja.

A szerzők nem először foglalkoznak a romák helyzetével. A három szerző jelentős kutatásokat végzett a társadalmi egyenlőtlenségek és a népegészségügyi problémák összefüggéséről, a szociális környezet és a társadalmi marginalizáció egészségre gyakorolt hatásairól. Andrej Belaka a Szlovák Tudományos Akadémia Etnológiai és Szociálintropológiai Intézetének kutatója. Kiemelt érdeklődése a hátrányos helyzetben élő közösségek,

különösen a roma közösségek élethelyzete és kultúrája. Jitse P. van Dijk a Groningeni Egyetem Közösségi és Foglalkozás-egészségügyi Tanszékén dolgozik. Munkája kiterjedt a roma közösségek egészségi problémáinak és azok társadalmi meghatározottságának vizsgálatára is. Sijmen A. Reijneveld a Groningeni Egyetemi Orvosi Központja és a P.J. Safarik Egyetem kutatója, ahol az egészségügy, a népegészségügy és a társadalmi tényezők összefüggéseit kutatja.

A cikk központi témája a marginalizált roma közösségek egészségi állapotát meghatározó társadalmi, gazdasági és politikai komplex mechanizmusok vizsgálata. A téma kiemelkedő jelentőséggel bír, mivel a roma közösségek sok helyen súlyos, az egészségi állapotukat is negatívan befolyásoló társadalmi problémákkal küzdenek. A kutatássorozat 2004-ben kezdődött, és négy longitudinális vizsgálatból áll, amelyek összesen tizenegy évet

foglalnak össze. A cikk jelentőségét növeli továbbá az is, hogy a kutatás korábbi eredményeit több publikációban tették közzé (Belak et al., 2017 a, b, 2018, 2019 a, b, 2020), így maga a cikk is egy összefoglalóját adja az ezekből született kutatási eredményeknek.

A marginalizált romák egészségi állapotával, az ezt befolyásoló társadalmi egyenlőtlenségekkel számos hazai és nemzetközi kutatás is foglalkozik (European Union Agency for Fundamental Rights [FRA], 2022). A kutatások általában az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést, a szegénységet és a diszkriminációt vizsgálják. Az ilyen típusú kutatások legtöbbször kvantitatív módszerekkel dolgoznak, és a roma közösségekkel kapcsolatos általános helyzetet elemzik.

A korábbi kutatások a romák hátrányos egészségi helyzetét a „kulturális eltérésekre” vezették vissza. A kultúra különbségeit hangsúlyozó megközelítésre például a korábbi kutatók közül Pierre Bourdieu is utalt, aki a társadalmi különbségeket kulturális normákra és habitusra alapozta. Kolarcik et al. (2009) és a magyar helyzetet elemző Voko et al. (2009) arra hívták fel a figyelmet, hogy az egészségügyenlőtlenségek magyarázatában figyelembe kell venni a romák „kulturális tényezőit”. Saethre (2020) és Stojanovski et al. (2017) is arra jutottak, hogy a romák egészségi helyzete és a nem romákhoz viszonyított különbségek kulturálisan meghatározottak, és a társadalmi identitásnak jelentős hatása van az egészségre. Az ő nézeteik szerint a romák saját kulturális hagyományaik, preferenciáik és értékrendjük miatt eltérően kezelhetik egészségi állapotukat, amit az egészségügyenlőtlenségek egyik magyarázataként értelmeztek. A jelen recenzióban ismertetett cikk jelentőségét éppen az adja, hogy a kvantitatív eszközökkel nehezen megközelíthető „kulturális

eltérést” konkretizálja hatásmechanizmusával együtt, kvalitatív eszközökkel, egy több, mint egy évtizedes longitudinális vizsgálat útján.

Az ismertetett kutatás elméleti kiindulópontja az, hogy az egyének egészségi állapota szoros összefüggésben áll a társadalmi helyzetükkel: a szegénység, az alacsony színvonalú oktatás és a diszkrimináció együttesen súlyosbítják a roma közösségek egészséggel kapcsolatos problémáit. Az elméleti háttér erőteljesen épít a társadalmi igazságosság és a szociális integráció értékeinek fontosságára. A roma közösség egészségi állapota és a társadalmi mechanizmusok közötti kapcsolatokat vizsgálják, különös figyelmet fordítva a szegregált romák helyzetére Szlovákiában.

A kutatás elméleti alapját, Pierre Bourdieu (2000) strukturális-konstruktivista elmélete adja, amely összhangban áll a WHO társadalmi-epidemiológiai megközelítésével. Eszerint az egészségügyenlőtlenségeket nemcsak az egyéni és kollektív gyakorlatok, hanem a társadalmi tőke, a társadalmi kohézió és a kultúra szerepe is befolyásolja. A kutatás fókuszában a szegregált roma közösségek és az egészségügyi rendszerek közötti kölcsönhatások állnak, és azokat a társadalmi mechanizmusokat vizsgálják, amelyek fenntartják és erősítik az egészségügyenlőtlenségeket. A kutatás etnográfiai megközelítést alkalmazva próbál választ adni arra, hogy milyen társadalmi mechanizmusok befolyásolják a vizsgált négy szlovákiai roma közösség egészségi állapotát. A kutatási célokat három fő kérdés köré építették: az egészséget veszélyeztető helyzetek, a romák egészségi állapotának javítására tett erőfeszítések, és a szegregált romák egészségügyi szolgáltatásait befolyásoló tényezők. A kutatási kérdések megválaszolásához helyi interjúkat készítettek,

terepmunkát és közvetlen megfigyeléseket végeztek, amik lehetővé tették számukra a roma közösségek mindennapi életének és szubjektív tapasztalatainak mélyebb megértését.

A kutatás eredményeit tekintve három fő ok-okozati utat azonosít, amelyek hozzájárulnak az egészségegyenlőtlenségekhez a romák és a nem romák között.

A romák etnikai identitásához való alkalmazkodás gyakran ellenkulturális választ generál a nem roma normákra, és így befolyásolja az egészséggel kapcsolatos gyakorlatokat. Az ellenkultúra egyik példjaként a roma közösségekben kialakult társadalmi alkalmazkodást említik, amely válaszként jelentkezik a környező társadalom rasszizmusára és diszkriminációjára. A szegregált enklávákban sok roma alkalmazkodott a romaellenes elképzelésekhez, és ezeket a külső normákat saját etnikailag keretezett ideológiákba építették be. A roma közösségek ennek következtében olyan kulturális mechanizmusokat alakítanak ki, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy megvédjék magukat a társadalmi elnyomástól és a cigányellenesség hatásaitól. Ez az ellenkultúra egyfajta identitásformáló válasz, amely segít a romáknak megtartani kulturális önállóságukat, miközben közvetlenül hozzájárul a társadalom elutasításához és marginalizálódásukhoz.

1. A rasszista elképzelések, amelyek a romákat kívülállóként és alacsonyabb státuszúként tekintették, egészségügyi szempontból is negatív következményekkel jártak: egyes romák esetében csökkent az érdeklődésük az orvosi kezeléseket iránt, mivel úgy érezték, hogy azok „túl nem romásak”, vagyis nem illeszkednek etnikai identitásukhoz.

2. A romák gyakran elkerülik az egészségügyi szolgáltatásokat, különösen ott, ahol előítéleteket vagy barátságtalan környezetet tapasztalnak. A szolgáltatásoktól való távolmaradásukban a társadalmi kirekesztés és az etnikai sztereotípiák is szerepet játszanak.
3. A cigányellenesség szoros kapcsolatban áll a romák elnyomásával, és hozzájárul ahhoz, hogy a romák nem tudják hatékonyan használni az egészségügyi szolgáltatásokat, amelyeket diszkriminatív és rossz gyakorlatok jellemeznek.

Összefoglalva: A tanulmány rámutat arra, hogy a roma közösségek egészségi állapotát nem csupán biológiai, hanem társadalmi és politikai tényezők is jelentősen befolyásolják. A kulturális különbségek és a kirekesztettség hatására a romák közül sokan elutasítóan vélekednek az egészségügyi szolgáltatásokkal szemben. A szerzők etnográfiai kutatása betekintést nyújt abba, hogyan lehet a roma közösségek saját nézőpontjait figyelembe venni a népegészségügyi beavatkozások tervezésekor.

A cikk társadalmi jelentősége abban rejlik, hogy felhívja a figyelmet a roma közösségek egészségi és szociális problémáira, és segít tudatosítani, hogy a társadalmi és gazdasági kirekesztettség közvetlen hatással van az egészségre. A kutatás hozzájárul a társadalmi és egészségegyenlőtlenségek megértéséhez, és rávilágít arra, hogy a szegregált romák egészségi állapota hogyan függ össze a szélesebb társadalmi struktúrákkal, valamint, hogy milyen tényezők akadályozzák az egészségügyi beavatkozások hatékonyságát. Ezzel hozzájárulhat az egészségügyi ellátórendszerek és szociális politikák reformjához, s ezek során a roma közös-

ségek sajátos helyzetének figyelembevételéhez. Mivel a romák egészségét és szociális helyzetét érintő hátrányok hazánkban is hangsúlyosan jelen vannak (PTE BTK, 2020), a hazai szakemberek számára is jelentőséggel bírnak a cikk eredményei.

AJÁNLÁS

A tanulmány eredményei relevánsak lehetnek a magyarországi roma közösségeket célzó egészségügyi programokban, különösen a bizalomépítés és az egészségügyi dolgozók érzékenyítése terén. A kutatás ösztönözheti a közösségi alapú megközelítések elterjedését, és hozzájárulhat az egészséges egyenlőtlenségek csökkentéséhez.

HIVATKOZÁSOK

- Belak, A., Van Dijk, J. P., & Reijneveld, S. A. (2024). Social mechanisms behind the poor health of marginalized Roma: Novel insights and implications from four ethnographic studies in Slovakia. *Social Science & Medicine*, 360, 117322. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2024.117322>
- Bourdieu, P. (2000). A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése. Gondolat Kiadó.
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2022). Roma survey 2021 – Main results. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-main-results2_en.pdf
- Kolarčík, P., Gecková, A. M., Reijneveld, S. A., van Dijk, J. P., & van den Heuvel, W. (2009). The mediating effect of social support on the relationship between socioeconomic status and health in a Roma population. *International Journal of Public Health*, 54(5), 285–291.
- Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar (PTE BTK). (2020). Roma közösségek egészségi állapota és társadalmi kirekesztettsége Magyarországon. [Belső jelentés].
- Saethre, E. (2020). 'No one is afraid of the flu': Negotiating cultural and biomedical understandings of influenza among Australian Aboriginal people. *Medical Anthropology*, 39(1), 23–36.
- Stojanovski, K., Jurukovska, J., & Ristovska, M. (2017). Social exclusion and health among Roma in Macedonia: The role of cultural and structural factors. *European Journal of Public Health*, 27(suppl_3), 153–158.
- Voko, Z., Csépe, P., Németh, R., Kósa, K., Kósa, Z., Széles, G., & Ádány, R. (2009). Does socioeconomic status fully mediate the effect of ethnicity on the health of Roma people in Hungary?. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 63(6), 455–460.

INFORMÁCIÓK A SZERZŐRŐL

Kerekes-Jónás Tímea
ELTE Szociológia Doktori Iskola, Budapest
janastimi@gmail.com

CIKKINFORMÁCIÓK

Beküldve: 2025. 01. 20.
Elfogadva: 2025. 05. 01.
Megjelentetve: 2025. 05. 26.

Copyright © 2025 Kerekes-Jónás Tímea. Kiadó: Magyar Népegészségügy Megújításáért Egyesület. Ez egy nyílt hozzáférésű cikk a CC-BY-SA-4.0 licenstszerződés alapján.